

standpunt

Bourdieu over televisie

Gust De Meyer

Wanneer Frankrijks socioloog nummer één, Bourdieu (1996) een boekje schrijft 'Over de televisie', dan zijn de verwachtingen hooggespannen. Vanuit het standpunt van de communicatiewetenschap valt er nogal wat kritiek te geven op zijn visie over televisie. Maar laten we beginnen met een samenvatting van enkele belangrijke punten uit het betoog.

DE CENTRALE THEMA'S

In de inleiding komt Bourdieu al meteen tot de kern van de zaak: de televisie betekent niet alleen een zeer groot gevaar voor de verschillende sferen (of velden) van de culturele productie, kunst, literatuur, wetenschap, filosofie, recht, maar ook voor het politieke leven en de democratie. Omdat de sociologie de taak heeft verborgen zaken te ontmaskeren, gaat de socioloog op zoek naar de minder dan wel meer verborgen mechanismen die maken dat het zo ver is kunnen komen.

Bourdieu constateert op televisie een onzichtbare censuur, omwille van, bijvoorbeeld, het beperkte tijdsbestek dat aan een uiteenzetting wordt opgelegd, maar evenzeer omwille van economische redenen. Commerciële televisie is gecontroleerd door grote ondernemingen (wiens brood men eet, diens woord men spreekt). Bourdieu zegt dat televisie een vorm van symbolisch geweld uitoefent, bijvoorbeeld, via de aandacht voor de faits divers of les faits omnibus, die niemand choqueren, de consen-

sus bevorderen, iedereen interesseren zonder aan iets essentieels te raken.

Minder zichtbare mechanismen liggen verscholen in het feit dat journalisten een bril opzetten via dewelke zij een selectie maken. Het principe van deze selectie is de speurtocht naar het sensationele, het spectaculaire. Televisie doet een beroep op dramatisering om evenementen op het scherm te brengen. Bovendien wordt de concurrentie tussen media herleid tot het nastreven van de scoop: als eerste bij een gebeurtenis zijn, een gebeurtenis exclusief kunnen brengen. In andere domeinen leidt zulks mogelijk nog tot originaliteit, bij televisie echter tot uniformisering en banalisering. Dat alles heeft politieke gevolgen: televisie heeft namelijk de kracht om te mobiliseren, om ideeën of representaties op te roepen (zoals racisme, xenofobie).

De journalistieke producten zijn gehomogeniseerd, ondanks de toenemende concurrentie onder de media. Die beïnvloeden mekaar voortdurend - 'we hebben dat gemist' - en werken in die zin aan nivellering. De informatie over de informatie - wat is belangrijk om getoond te worden? - leidt tot homogenisering van hiërarchieën van belangrijkheid. De televisie-inhoud wordt niet alleen gedicteerd door de zorg om minstens dat te presenteren wat de anderen brengen, maar ook door de druk van de kijkcijfers. Die is zelfs al bij uitgevers van de avant-garde en in de wetenschappelijke instellingen voelbaar. Die zijn ook al begonnen met aan marketing te doen.

Er bestaat een negatief verband tussen tijdsdruk en het denken. Televisie is echter bevolkt door fast thinkers die sneller denken dan hun schaduw, maar die zich noodzakelijk bedienen van 'gangbare ideeën' (gemeenplaatsen, ba-

naliteiten). De communicatie wordt erdoor onmiddellijk, of beter, eigenlijk onbestaande. Denken is integendeel subversief. Het bedient zich van lange gedachtenketens die slechts over een langere tijdsperiode kunnen ontwikkeld worden. De fast thinkers presenteren integendeel cultureel fast-food, voorgekauwde kost.

Debatten op televisie zijn allesbehalve echt in die zin dat de deelnemers aan het debat elkaar kennen, samen dineren. Tegenstanders op televisie, altijd dezelfde geïnviteerden, zitten in feite ingekapseld in een gesloten wereldje waar de logica van permanente zelfbevestiging heerst. Naast dergelijke echte schijndebatten zijn er ook schijnbaar echte debatten. Bourdieu vertelt hoe hij er zelf het slachtoffer van geworden is. In de overtuiging dat hij aan een democratisch debat zou kunnen deelnemen waar zou kunnen worden geargumenteed, werd hij, naar zijn mening, integendeel aan een reeks censuurmaatregelen onderworpen, zo onder meer via de rol die de presentator speelt. De laatste bepaalt wanneer wie het woord krijgt. Hij bepaalt ook de toon van het gesprek, respectvol of laatdunkend, aandachtig of ongeduldig. Hij maakt gebruik van de tijd om het woord te ontnemen. De deelnemers aan het debat worden bij verre na niet gelijk behandeld, in de tijd, bijvoorbeeld, die ze toegemeten krijgen, wat een belangrijk probleem stelt vanuit democratisch oogpunt. De enen zijn professionelen in het debat, de anderen amateurs.

Maar naast dergelijke zichtbare manipulaties spelen onzichtbare, met name via de samenstelling van het discussieplateau: de ene wordt niet gevraagd, de andere weigert. Nochtans zou de samenstelling aan de discussietafel het idee van een democratisch evenwicht moe-

ten weergeven. Daarnaast zijn er de aan het debat voorafgaande gesprekken die een soort scenario moeten geven aan de uitzending. En dan is er nog de logica van het spel van de taal zelf. Het democratisch debat wordt gevoerd naar het model van een catch-wedstrijd: er moeten zich brutale confrontaties voordoen, maar niet alles is toegelaten, want het gevecht dient te verlopen in een formele taal.

Het voornaamste fenomeen echter, volgens Boudieu, is de greep van de televisie op het geheel van de culturele productie, inbegrepen de wetenschappelijke en artistieke.

Daarvoor doet hij een beroep op de notie van het veld van de journalistiek. Wat een journalist kan doen, is afhankelijk, ten eerste, van de positie van zijn media-orgaan in het journalistieke veld en, ten tweede, van zijn eigen positie in het veld van zijn medium. Een veld is een gestructureerde sociale ruimte, een krachtveld met dominerenden en gedomineerden; een strijdveld ook om zijn positie er in te behouden of te veranderen. De scoop speelt, bijvoorbeeld, een rol in zulke strijd. Sinds de jaren vijftig, toen televisie nauwelijks aanwezig was in het journalistieke veld, heeft zij er een dominante economische en symbolische positie ingenomen. De huidige journalisten zijn soms gevaarlijk: zelf niet altijd gecultiveerd zijnde, verbazen zij zich over weinig verbazingwekkende zaken en verbazen ze zich niet over revolutionaire dingen. De presentatoren van het televisiejournaal, de animatoren van debatten, de sportcommentatoren zijn kleine directeurs van het bewustzijn geworden die zich presenteren als woordvoerders van een typische petit bourgeois-moraal, die zeggen wat men moet

denken over wat zij als de problemen van de maatschappij beschouwen. Alhoewel zij een ondergeschikte positie bekleden in de velden van culturele productie, oefenen zij een uitzonderlijke vorm van dominantie uit. Dat zij zich in een inferieure structurele positie bevinden ten opzichte van categorieën die ze occasioneel kunnen domineren - intellectuelen, politici - draagt bij tot hun anti-intellectualisme.

De televisie van de jaren vijftig maakte gebruik van haar monopolie om aan het publiek producten met een culturele pretentie op te leggen en de smaak van het grote publiek te vormen. De televisie van de jaren negentig streeft ernaar die smaak te exploiteren en te flateren om een zo groot mogelijk publiek te bereiken. Ze levert onafgewerkte producten, genre talkshow, die voyeurisme en exhibitionisme dienstig zijn. Bourdieu haast er zich aan toe te voegen dat hij niet de nostalgie van sommigen deelt naar de pedago-paternalistische televisie van het verleden, die, net als het populistisch spontaneïsme en de demagogische onderwerping aan de populaire smaak van de huidige televisie, de tegenpool is van een werkelijk democratisch gebruik van de massamedia.

In het journalistieke veld van de televisie worden vertegenwoordigers van andere velden gestereotypeerd. Andermaal refererend naar zijn eigen beroep van socioloog stelt hij dat journalisten des te meer van een socioloog zullen zeggen dat hij goed is, naarmate deze dingen zegt die dicht bij hun mening aansluiten. Dat maakt dat men niet mag hopen populair te zijn bij de mensen van de televisie, wanneer men probeert de waarheid te zeggen op televisie - het is trouwens beter van niet populair te zijn.

Televisie bepaalt de agenda, ook ten opzichte van de geschreven pers. Zelfs als deze laatste een affaire, een debat lanceert, wordt dat niet centraal dan wanneer de televisie deze opneemt, orkestreert. De positie van de journalisten van de geschreven pers wordt bedreigd en tegelijk de specificiteit van het beroep. Bourdieu geeft toe dat dit wel nogal gecompliceerde onderzoeksmateries zijn, waar alleen empirisch onderzoek enige vooruitgang kan brengen. Wat niet belet dat sommigen, die zichzelf de titel hebben gegeven van beoefenaars van een wetenschap die niet bestaat, de 'médiologie', dwingende conclusies voorstellen, vooraleer elke vorm van enquête is uitgevoerd, over de toestand van de mediawereld.

Het is een bepaalde categorie journalisten, met het grote geld gerekruteerd, die zich zonder scrupules plooiën naar de verwachtingen van het minst eisen-de publiek. Het zijn de meest cynische dus, de meest ongevoelige voor elke vorm van deontologie, en, a fortiori, voor elke politieke invraagstelling. Zij mogen hun 'waarden' opleggen, hun voorkeuren, hun manieren van te zijn en te spreken, hun 'menselijk ideaal', aan het geheel van alle journalisten.

Het journalistieke veld is veel meer afhankelijk van externe krachten dan alle andere velden van culturele productie, literatuur of wetenschap. Het is zeer direct afhankelijk van de vraag. Het is onderworpen aan de sanctie van de markt, van het volksreferendum, wellicht meer nog dan het politieke veld. Intern verschilt het danig van de andere velden. Men treft in het journalistieke veld niet het equivalent aan van wat men kan waarnemen in het wetenschappelijk universum, bijvoorbeeld, namelijk een soort van immanente gerechtigheid die maakt dat wie

bepaalde regels overtreedt zich verbrandt of, integendeel, dat wie zich aan de regels van het spel houdt, de instemming van zijn collega's bekommt (zoals gemanifesteerd, b.v., onder de vorm van referenties, citaten). 'Waar zijn in de journalistiek de sancties, positieve of negatieve?' vraagt Bourdieu zich af.

Nadat hij al de manipulerende mechanismen van de televisie meent te hebben blootgelegd, acht Bourdieu het moment gekomen om de analyse te dedramatiseren, kwestie van een rationele actie mogelijk te maken. De sociale wetenschap heeft immers de taak om de dingen te veranderen. Door een bewustwordingsproces van de mechanismen bloot te leggen kan de socioloog een beetje vrijheid geven aan de mensen die door de mechanismen gemanipuleerd worden, zij het de journalisten ('als ze goed luisteren naar wat ik zeg') dan wel het tv-publiek ('als het meer verlicht en bewuster zou zijn van de manipulaties die het ondergaat'). Vooraleer hij tot de actie komt, keert Bourdieu terug op wat waarschijnlijk als het centrale thema van zijn betoog bedoeld is: het journalistieke veld werkt, als veld, in op de andere velden. Een veld dat meer en meer door de commerciële logica (de kijkcijfers) wordt gedomineerd, legt zijn dwang meer en meer op aan de andere universa. In elk veld, dat van de historici, bijvoorbeeld, zijn er dominerenden en gedomineerden volgens de interne waarden van het veld. Een 'goede historicus' is iemand waarvan de goede historici zeggen dat het een goed historicus is. De heteronomie (gebrek aan autonomie) begint wanneer iemand die geen historicus is (een historicus van de televisie) zijn mening over his-

torici mag zeggen en nog gehoord wordt ook. Zo worden mensen op televisie opgevoerd die zouden moeten worden uitgesloten, anderen geweerd die zouden moeten worden toegelaten. Meer subtiel en volgens de logica van het paard van Troje worden in de autonome velden heteronome producenten geïntroduceerd die geconsacreerd worden door de televisie maar niet door hun collega's. Even verder zal Bourdieu ze in gewone mensentaal ratés, mislukkelingen noemen. Als een wetenschappelijk onderzoeker op televisie komt, krijgt hij daardoor een erkenning (soms ook kredieten) die eerder als een degradatie geldt. Er moeten dan ook collectieve initiatieven komen om de wetenschappelijke autonomie veilig te stellen tegen het overwicht van de televisie. Om tot ware autonomie te komen moet een ivoren toren gebouwd worden waarbinnen men oordeelt, elkaar bekampt maar met kennis van zaken. Bourdieu zegt ervan te dromen dat de sociologie, net als de wiskunde, zo'n veld zou worden. Ongelukkiglijk moet iedereen er zich mee: 'M. Peyrefitte neemt zich voor mij lessen in sociologie te geven'.

Een centrale wet is de volgende. Hoe meer een culturele producent autonoom is, rijk aan specifiek kapitaal en exclusief gericht op de beperkte markt alwaar men enkel zijn eigen concurrenten als cliënt heeft, des te meer zal hij geneigd zijn tot weerstand. Naarmate hij, integendeel, zijn producten afstemt op de markt van de grote productie (zoals essayisten, schrijvers-journalisten, conformerende romanschrijvers), des te meer zal hij geneigd zijn te collaboreren met de externe krachten (staat, kerk, partij en vandaag televisie), zich aan hun bevelen te onderwerpen.

Men zou kunnen opwerpen dat dit alles naar elitarisme ruikt, dat op die manier het volk wetenschap en cultuur onthouden worden. Ik, zegt Bourdieu, verdedig de noodzakelijke voorwaarden voor de productie en distributie van de hoogste creaties van de mensheid. Om aan zowel het elitarisme als aan de demagogie te ontsnappen moet men de drempel hoog leggen voor de toegang tot de velden van productie - 'de grootste rampen in de sociologie komen voor het merendeel door het feit dat het entreerecht er te laag is' - en tevens de plicht tot verwijdering ernstig nemen. De culturele producenten moeten collectief strijden voor goede voorwaarden tot distributie van hun producten, om het bezit te hebben over hun verspreidingsmiddelen, strijden ook, samen met de leraars, de syndicaten, opdat de toeschouwers een opvoeding bekomen die hun niveau van receptie komt opkrikken. Men moet strijden tegen de kijkcijfers in naam van de democratie. Paradoxaal genoeg overigens. Cynici, reclamemensen, gevolgd door bepaalde sociologen, zeggen dat er niets democratischer is dan de kijkcijfers, dat men de kijkers de vrijheid moet laten te oordelen en te kiezen. Kijkcijfers zijn echter onderworpen aan dezelfde demagogie waarmee opiniepeilingen in het politieke veld worden verdedigd. De televisie die gedirigeerd wordt door de kijkcijfers, doet op de verondersteld vrije en verlichte consument de directieven van de markt wegen en dat heeft niets te maken met een democratische expressie van een verlichte publieke opinie.

AANZET TOT EEN KRITIEK

Het is, om te beginnen, Bourdieus goed recht zich te beperken tot het journa-

listieke aspect van televisie. Maar televisie is duidelijk meer. Op de eerste plaats misschien een ontspanningsmedium. De titel van Bourdieus referaat is in elk geval misleidend.

De kritiek van Bourdieu op de televisie is weinig origineel. Hij mag de indruk wekken een wetenschappelijke scoop te brengen, in feite presenteert hij een aantal gemeenplaatsen: de economische druk van de media-eigenaars op de journalistieke inhoud, de belangstelling voor het nieuwe ('nieuws') en de wedren om er het eerste bij te zijn, de voorkeur voor faits divers, de homogenisering, de druk van de kijkcijfers ... Wat wel nieuw lijkt, namelijk de stelling dat televisie greep gekregen heeft op alle andere velden van culturele, politieke en wetenschappelijke productie, is alleen maar nieuw omdat deze stelling in het kader van de veldentheorie wordt geherformuleerd. Dat politici, presidenten, kunstenaars ... niet meer zonder media kunnen, gemaakt worden door de media, gretig inspelen op de media, is een versleten kritiek.

Bourdieu's centrale betoog is, in bijna dezelfde woorden, al gemaakt door, bijvoorbeeld, Postman (1986). Die heeft eerder al proberen aan te tonen dat televisie niet te rijmen is met een educatief opvoedingsproject, dat televisie niet te rijmen is met denken, dat televisie de democratie ondergraaft en we uiteindelijk 'ons kapot zullen amuseren'. Tegenover dit soort van apocalyptici, in wier denktraditie Bourdieu zich situeert zonder dat met zoveel woorden te zeggen, staan regelmatig optimisten op, zoals Enzensberger (1990), bijvoorbeeld, die, teruggekomen van zijn eerdere rooskleurige visie op een emancipatorisch gebruik van de media, recentelijk heeft aange-

toond waarom alle klachten over het nulmedium televisie ongegrond zijn. Bourdieu presenteert het allemaal alsof hij de eerste is die de analyse maakt. Bovendien doet hij dat ook nog in een betweterige stijl. Uit zijn betoog blijkt een totale onwetendheid over wetenschappelijke onderzoeken¹ die over al de door hem aangeraakte topics zijn gemaakt: onderzoek naar economische structuren van de media, naar de nieuwswaarde, naar nieuwsselectie en sociale controle op de redactie, onderzoeken naar de inhoud van de media, naar het effect op de kijkers ... De door Gerbner (1994) uitgewerkte cultivatietheorie, bijvoorbeeld, die zo centraal is voor televisie, wordt niet vermeld. Ergens brengt Bourdieu aan dat de media de agenda bepalen over wat er in de maatschappij gesproken wordt. Hij laat na te vertellen dat in de communicatiewetenschap dergelijk onderzoek bekend staat als agendasetting, en dat dit onderzoek, onder meer ontwikkeld door McCombs (1976), op een zeer rijke traditie kan terugkijken. Zijn opvatting dat er niet zoiets bestaat als een 'mediologie' of wetenschap van de media of van de communicatie, mag dan ook toegeschreven worden aan een groot gebrek aan vertrouwdheid met het onderzoeksveld. Niet alleen presenteert hij zichzelf tussen de regels als dé socioloog met (de meeste) status - Bourdieu weet natuurlijk dat hij veel geciteerd wordt, citaten zijnde één van de criteria om goede punten te krijgen van de collega's - hij doet het ook nog voorkomen alsof hij alleen iets zinnigs kan zeggen over de media en in staat is het kwaad te lokaliseren. Het minste wat hij had kunnen doen, is het baanbrekend werk citeren van Amerikaanse én Europese collega's in het wetenschappelijke veld van

de communicatie.

Terloops weze gewezen op het vrij conservatief denkbeeld dat Bourdieu presenteert van de wetenschap: wie zich braafjes aan de regels houdt, mag dan al door de collega's als een goed wetenschapper worden bekeken, of hij ook nog iets zinnigs, vernieuwend ... te vertellen heeft, lijkt minder belangrijk. Er zijn nochtans beroemde voorbeelden van miskende maar, achteraf gebleken, eminente wetenschappers. Bovendien, de status van een wetenschapper afmeten aan het aantal keren dat hij geciteerd is, is niet meer of niet minder dan de logica van de kijkcijfers van de televisie invoeren in de wetenschappelijke praktijk.

Een wetenschapper kan om heel andere redenen een erkenning genieten van de collega's én van al wie in zijn werk geïnteresseerd is, inclusief de wetenschapsjournalistiek, bijvoorbeeld. Men zou met even veel recht kunnen stellen dat wie niet in staat is zijn wetenschappelijk onderzoek aan het grote publiek te slijten, niet de status verdient van goed wetenschapper. Wie het beneden zijn stand vindt om een poging te doen om zijn werk te vulgariseren, kan verdacht worden van het bedrijven van de wetenschap om de wetenschap. Niet dat elke (mens)wetenschapper daar ook in zal slagen. Hij die zich niet in staat voelt zijn bevindingen naar het volk te vertalen, treft geen verwijt, maar hij die daar niet voor openstaat, verzuimt aan zijn plicht als sociaal bewuste wetenschapper. In een poging om krampachtig zichzelf en een klein kringetje van gelijkgezinden in de ivoren toren de enig wetenschappelijke status toe te kennen, degradeert Bourdieu diegenen die een poging doen om de zaken op televisie te komen uitleggen, als ratés. Wie op

televisie komt, zou geen goed wetenschapper meer kunnen zijn.

Bourdieu pleit in feite om de verschillende velden zo puur en onaangetast mogelijk te laten verder leven. Zijn pleidooi voor de grootst mogelijke autonomie van de velden is, naar het er naar uitziet, niet alleen een achterhoedegevecht, het is, in tegenstelling tot wat hij ook moge beweren, elitair. Men kan hier tegenover stellen dat het volk recht heeft op een zeer eenvoudige voorstelling, noodzakelijk geformuleerd in vulgarisaties, bijvoorbeeld, over politiek en cultuur. Het komt er op aan moeilijke dingen op een aanschouwelijke, prangende, korte maar daarom niet minderwaardige wijze aan het publiek mee te delen. Dat moet de democratische uitdaging zijn. Vulgariseren dient als een volstrekt eerbiedwaardige bezigheid te worden bekeken, en is niet langer synoniem van vervlakking. Wanneer bovendien de ge vulgariseerde wetenschap in een flitsend kleedje is gestoken, is de kans groter dat, ten eerste, er naar gekeken wordt, maar ook dat zij, ten tweede, een effect heeft, dat mensen er iets aan overhouden voor zichzelf in de maatschappij, dat er over gediscussieerd wordt thuis of op het werk ...

Elk medium heeft zijn eigen logica en dat betekent vanzelfsprekend: zijn eigen mogelijkheden en beperkingen. Dat geldt voor een wetenschappelijk artikel, voor een wetenschappelijk congres, voor een toespraak ... maar ook voor (informatie of debat op) televisie. Men mag de eisen gesteld aan het ene medium niet zonder meer transponeren naar een ander medium. Televisie kan nu eenmaal slechts een klein venster openen op de realiteit, een bewaamd venster dan nog. Er kan niet oeverloos gedebatteerd worden zoals

dat, bijvoorbeeld, aan de toeg van een café wel kan. Journalisten dienen dus te werken binnen de marges gesteld door het medium.

Bourdieu onderschat het televisiepubliek. Dat weet vandaag de dag ongetwijfeld meer over de gang van zaken in de politiek, bijvoorbeeld, dan in het pre-televisie-tijdperk. Toegegeven, niet over alles even veel en even degelijk. Maar dat hoeft ook niet. Niet iedereen beschikt trouwens over een superbrein. De censuur, de echte schijndebatten en de schijnbare debatten ... Bourdieu bekijkt het allemaal vanuit zijn perspectief, dat van de zender of vanuit de deelnemers aan de debatten. Hij weet niet dat geëncodeerde televisieboodschappen door de kijker op een eigenzinnige manier kunnen worden gedecodeerd. Het is, eenvoudig gezegd, bijlange niet zo dat wie, bijvoorbeeld, het minst tijd krijgt in een debat, of afgesnauwd wordt door de journalist van dienst, bij het publiek ook als verliezer van het debat overkomt.

Bourdieu kijkt duidelijk denigrerend neer op het journalistieke gespuis. Afgezien van de vraag of zijn *dédain* voor de journalistiek misschien ingegeven is uit rancune omdat hij zelf niet zo'n goede herinneringen heeft bewaard aan zijn optreden op televisie, dient de vraag gesteld of de media niet even ernstig mogen worden genomen als elk ander veld. Of er geen procedures werkzaam zijn die goede van slechte journalisten onderscheiden. Of alles wat op televisie getoond wordt, dan onderworpen is aan dezelfde normen van homogenisering, nivellering en dergelijke. In het veld van de journalistiek, maar ook in dat van entertainment, bijvoorbeeld, zijn goede journalisten of entertainers diegenen die

door goede journalisten en entertainers als goede journalisten en entertainers worden beschouwd. Maar gelukkig niet alleen door de collega's, ook door het (grote) publiek. Bourdieu gaat ervan uit dat het mediamieke veld per definitie een ondergeschikt veld is. Waarom zou het niet een gelijkwaardig veld kunnen zijn naast de andere?

Men kan in Bourdieus essay over televisie op elke bladzijde een soort van minachting tussen de regels lezen voor de huidige media en journalisten, inclusief, ook al ontkent Bourdieu dat, een heimwee naar hoe goed het vroeger was. Nergens wordt dat evenwel wetenschappelijk onderbouwd. Het debat over de rol en functie van televisie in de postmoderne tijd in vergelijking met de moderne tijd (neo- versus paleotelevisie), bijvoorbeeld, zouden hem daarbij op weg kunnen helpen (cf. Van Poecke, 1994). Bourdieu mist nieuwe visies in de communicatietheorie, waarin een actieve mediaconsument naar voor treedt, die zelf wel weet te plukken uit het media-aanbod wat hem op een bepaald moment best van pas komt. Bourdieu schrijft zich nog steeds (opnieuw?) in in de manipulatietheorieën waarin de passieve mediaconsumenten het willoze slachtoffer zijn van de mediabusines. Behalve een sneer in één zin naar hen die het tegendeel beweren, mankeert de achtergrond van de theorieënstrijd² compleet. Bourdieu schaart zich aan de zijde van het leger doemdenkers, ook al kan hij - en dat is wel plezierig - niet nalaten om even iemand als Finkielkraut, bijvoorbeeld, op zijn plaats te zetten, omdat dat zo'n eloquente mediafiguur geworden is. Er klinkt een zekere mate van frustratie door in Bourdieus betoog, die zo'n blitse rol waarschijnlijk niet zo vlot en met minder bravoure wil (kan?) spe-

len. Wat Finkielkraut (overigens ook gepatenteerd doemdenker) betreft, is dit een onterechte opmerking: wat Finkielkraut (1988) over de media geschreven heeft, moet zeker niet onderdoen - want is veel genuanceerder - voor wat Bourdieu in dit essay schrijft. Als zo iemand dat dan ook nog eens op een aangenaam verpozende maar tegelijk toch leerzame manier kan verkopen op televisie, zou iedereen moeten tevreden zijn.

Hoe het dan, na de analyse, allemaal verder moet, is een groot vraagteken. Collectief verzet van diegenen die hun heilige bescherming in hun veld dreigen te verliezen, lijkt de enige remedie. Bourdieu gaat voorbij aan het feit dat televisie een massamedium is, dus geen elitair medium kan zijn (of toch niet de hele tijd), zoals hij dat zo graag zou willen. Hij stelt niet eens de vraag naar de taak van een openbare omroep tegenover al dat commercieel geweld van de andere tv-zenders, laat staan van hoe een openbare zender met het geld van iedere burger slechts een kleine minderheid zou moeten bedienen, die bovendien al lang niet meer moet opgevoed of overtuigd worden en die meer en meer over andere media beschikt om zich uit te leven.

Tenslotte nog dit. Indien het veld van wetenschap en literatuur zo dodelijk door dat van de televisie zou zijn besmet, zou Bourdieus boekje dan wel een kans maken om verkocht te worden? Het is ons niet bekend dat de socioloog een tournee langs de media heeft ondernomen om zijn boekje te promoten - dat zou minstens in strijd zijn met zijn eigen analyse - en toch was het in maart 1997 al aan zijn zesde druk toe. In Frankrijk spreekt men al van een nieuw Rood Boekje. Zoals

het maoïstisch manifest is de kافت van Bourdieus boekje in rood gedrukt. Beide moeten ook gelezen worden als een pamflet. Door in een aan arrogantie grenzende, van zijn eigen gelijk overtuigde taal te spreken be geeft Bourdieu zich op het pad van de door hem verguisde televisie, en maakt hij zich eigenlijk schuldig aan wat hij televisie verwijt: voorgekauwde kost van een fast thinker - dit is op zijn beurt natuurlijk ook een overtrokken oordeel - en in elk geval een verlies van de zin voor nuancering. Laat hij dan nog geen wetenschappelijk artikel hebben willen schrijven, het serene betoog heeft hier plaatsgemaakt voor een tirade. Het is bekend dat wat voor de enigzaligmakende waarheid wordt afgeschilderd in rode boekjes, in feite veel subtieler ligt.

NOTEN

- 1 Voor een inleidend overzicht zie Fauconnier (1990).
- 2 Zie onder meer De Meyer (1995).

LITERATUURLIJST

- Bourdieu, P. (1996) *Sur la Télévision, Sui-
vi de l'Emprise du Journalisme*. Paris:
Liber.
- De Meyer, G. (1995) *Populaire Cultuur*.
Leuven & Apeldoorn: Garant
- Enzensberger, H.M. (1990) *Lof van de
Inconsequentie*. Amsterdam: De Bezige
Bij.
- Fauconnier, G. (1990) *Mens en Media*. Leu-
ven & Apeldoorn: Garant.
- Finkielkraut, A. (1988) *De Ondergang van
het Denken*. Amsterdam: De Bezige Bij.

- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M. & Signorielli, (1994) 'Growing up with Television, the Cultivation Perspective', pp. 17-41 in J. Bryant & D. Zillmann (eds.) *Media Effects: Advances in Theory and Research*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- McCombs, M. (1976) *Elaborating the Agenda-setting Influence of Mass Communication*. Tokyo: Institute for Communication Research.
- Postman, N. (1985) *Amusing ourselves to Death. Public Discourse in the Age of Show Business*. London: Heineman.
- Van Poecke, L. (1994) 'Mediacultuur en Identiteitsconstitutie in het Licht van de Postmoderne Zwakke Classificatie en Framing. Deel 2: van Paleo- naar Neo-televisie', *Communicatie*, 23(3): 1-27.

AUTEUR:

Gust De Meyer is hoofddocent aan het Departement Communicatiewetenschap van de K.U. Leuven